

Ковбас Д.О.

студентка,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ЕЛЕМЕНТИ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ В ІДІОСТИЛІ Ж.-П. САРТРА

Екзистенціалізм як напрям широко досліджується у творчості Жана-Поля Сартра, відомого французького письменника, теоретика, філософа, літературознавця. На особливу увагу заслуговує його індивідуальний стиль як система особливостей, властивих для творів письменника, завдяки чому обґрунтовується унікальність, специфіка самовираження автора.

Проблема індивідуального стилю вивчається різнобічно. Зокрема популярними стають розвідки про вплив особистості письменника, його бачення картини світу на твір. Так, дослідники С. Настенко та Ю. Голіневич-Куліш вважають, що індивідуальний стиль – це відображення реальності такою, як її бачить автор: «Стиль автора – це та сукупність особливостей творчості, яка відрізняє його твори від творів інших письменників» [5, с. 337]. Цю ідею підтримує також Х. Дідух, зауважуючи, що «ідіостиль – це сукупність глибинних механізмів створення текстового простору певним автором, які відрізняють його від інших» [1].

Спостерігається найбільше вивчення проблеми ідіостилю у перекладознавстві, де триває активна дискусія щодо зв'язку особистості перекладача, його манери письма, права передати свою індивідуальність в результаті перекладу. Вивченням цього аспекту проблеми займаються О. Шум [9], О. Чепурна [8], Т. Кияк [3], М. Іваницька [2].

Важливе значення в даному дослідженні мають праці науковців, які вивчили проблему ідіостилю у літературознавчій площині. Зокрема Х. Дідух стверджує, що «визначення індивідуальних особливостей стилю письменника практично не можливе без більш-менш широких зіставлень з літературною мовою його часу як певною константою, на основі якої виявляються специфічні риси своєрідності твору» [1, с. 5]. До його твердження приєднуються К. Мелега [4], О. Чепурна [8]. Серед українських науковців можна виділити практиків, які займаються аналізом особливостей творів зарубіжних і українських письменників, таким чином вивчаючи поняття ідіостилю на основі творів конкретного автора (Ю. Соловей, О. Проценко, Ю. Дмитріва і Т. Семигінівська,

В. Пономаренко та ін.). У працях зарубіжних дослідників вивчається здебільшого поняття «стиль», науковим розвідкам у дослідженні ідіостилію приділяється мало уваги, зокрема це поняття розглядається в контексті вивчення стилю в загальному. Вивченням індивідуального стилю також займалися І. Томбулатова, Л. Мацько, М. Науменко, Л. Коткова, Н. Єсипенко, В. Іванишин, В. Григор'єв та інші. Актуальність дослідження ідіостилію Сартра в лінгвістичних колах визначається впливом екзистенціалізму на його індивідуальний стиль.

Досліджуючи зв'язок між автором і твором, простежується вплив різноманітних чинників. Поміж них варто відзначити найголовніші: життєвий досвід автора, внутрішні переконання, передані у специфічній словесній формі, які реалізуються в конкретних мовних одиницях, в особливій манері мовлення, яка типова саме для цього митця. Це створює його індивідуальну манеру самовираження або ідіостиль. Науковець І. Томбулатова визначила ідіостиль як систему характеристик змісту і форми, що властиві творам окремого автора [7], тобто манери письма, яка відрізняє твори одного письменника від іншого. Таким чином, всі твори конкретного автора набувають однакового тону так, що навіть не знаючи прізвища автора, читач може впізнати його роботу.

З іншого боку, не можна стверджувати, що ідивідуальний стиль виникає з народженням письменника і на його розвиток впливають тільки характер автора й інші психологічні чинники його як індивідуальності. І. Томбулатова дослідила праці про «психологію стилю» і визначила інші чинники, які роблять ідіостиль цілісним явищем. Зокрема дослідниця обґрунтувала, що сприйняття світу письменником і філософом значно відрізняються. У той час, коли письменник, переживши емоцію, старається описати її, і саме цим справляє враження на читача, у своїх творах філософ намагається обґрунтувати наукові концепції, які виникають у зв'язку з синтезом життєвого досвіду: «Письменник, на відміну від філософа, нічого не систематизує на кшталт наукового алгоритму (користуючись, наприклад, причинно-наслідковими зв'язками...)» [7, с. 134]. Жан-Поль Сартр відомий перед усім як відомий філософ, теоретик екзистенціалізму. Таким чином, його творчість спрямована не тільки на те, щоб викликати у читача емоцію, вона швидше несе в собі певний код. Сартр як філософ висловив тези екзистенціалізму в філософських творах, Сартр як письменник втілює цю філософію в художній літературі.

Для того, щоб вникнути в індивідуальний стиль Сартра, достатньо виділити ключові поняття, які розгортає філософія екзистенціалізму, відображена у його творчості: свобода особистості, право вибору, відчуження, абсурдність. Таким чином, одним із компонентів стилю Сартра стають спільні концепти, які прослідковуються в кожному творі, створюючи ідейне тло. Саме це І. Томбулатова називає *змістом* твору [9], який є складником індивідуального стилю автора.

Поряд зі спільним смисловим наповненням творів Сартра, їх змістом, стоїть *форма* [7], в якій автор передає свої філософські ідеї. Вибір лексики, особливості синтаксису, використання фігур стилю, символізму – усе це становить ще одну сходинку індивідуального стилю автора. Важливим стає не тільки те, про що пише письменник, але як саме він це робить, які для цього використовує засоби. У творах Сартра спостерігається відверта цинічна мова з прихованим символізмом, натуралістичні вульгарні описи з використанням деромантизованої грубої лексики. Одним з прикладів є опис агресивної, жорстокої поведінки дитини у новелі «Дитинство хазяїна», де головний герой відчуває задоволення від катування і вбивство комах і тварин: «Йому здавалося набагато цікавішим виривати ніжки в цвіркуна, бо той звивався у нього в пальцях, як дзига, а коли стиснути йому черевце, то з нього витікала жовта рідина» [6, с. 272-273]; «Люсьєнові конче хотілося помучити одного з тих звірів, які кричать, коли їм боляче, курку» [6, с. 273]. Простежується також вживання грубої лексики. У новелі «Стіна», наприклад, такими є слова сволоч, кретин, свиня, свинюка, падло. У новелі «Герострат» зображені агресивні маніакальні думки про збочення, садизм, мазохізм, вбивства голих дівчат: «Жінок я б не вбивав. Я б цілився їм у крижі. Або ж у литки, щоб танцювали» [6, с. 230]. На думку І. Томбулатової, «...авторська своєрідність у використанні мовних засобів формує творчу манеру письменника – індивідуально-суб'єктивну особливість втілення ідейно-художнього задуму» [7, с. 133].

Спираючись на дослідження науковців, можна зробити висновок, що проблема ідіостилу вивчається різнобічно. Спостерігається вплив різноманітних чинників на становлення індивідуального стилю автора. Індивідуальний стиль як цілісна система творів письменника – це складне явище, яке містить у собі ідейне тло, яке виражається конкретними мовними засобами, характерними для творів саме цього автора і допомагає краще зрозуміти його філософію і творчість. У творчості Жана-Поля Сартра спостерігається організація індивідуального стилю з двох сторін: вплив філософських ідей та

творчої манери, де перевага віддається вульгарній грубій лексиці та натуралістичним описам.

Список використаних джерел:

1. Дідух Х. І. Ідіостиль як відображення авторської картини світу. URL: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm (дата звернення: 04.03.2019).
2. Іваницька М. Мовна особистість перекладача як об'єкт лінгвістичних досліджень / М. Іваницька // Українське мовознавство. КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 41/1. – С. 97-101.
3. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
4. Мегела К. І. Відтворення стильової своєрідності оригіналу у перекладі дискурсивних маркерів / К. І. Мегела // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2012. – Вип. 28. – С. 273-283.
5. Настенко С. В. Дослідження поняття «ідіостилю автора» крізь призму сучасних лінгвістичних парадигм / С. В. Настенко, Ю. Б. Голіневич-Куліш // Проблеми семантики, прагматики і когнітивної лінгвістики: Збірник наук. праць. – К.: Логос, 2011. – Вип. 20. – С. 336-342.
6. Сартр Ж.-П. Нудота. Мур. Київ, 1993. 464 с.
7. Томбулатова І. Індивідуальний стиль письменника: чинники та носії. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (дата звернення: 04.03.2018).
8. Чепурна О. Лівгвостилістичні аспекти перекладу текстів художньої літератури. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/lingua/article/viewFile/884/908> (дата звернення: 06.12.2019).
9. Шум О. Співвіднесення ідіостилю автора і стилю перекладача (на матеріалі перекладу роману Ю. Андруховича «Рекреації» німецькою мовою). URL: <https://eprints.oa.edu.ua/4259/1/120.pdf> (дата звернення: 06.12.2019).